

ERZURUM VE ÇEVRESİ ÇOCUKLARINDA KAZA ÇEŞİTLERİ VE SIKLIĞI

Sacide KARAKAŞ (x)
Mine BİNGÖL (xx)

Giriş ve Amaç :

Kazalar organizmada mekanik ve biyokimyasal hasara neden olan beklenmedik anda ani olarak karşılaşılan insan kaybı ve malkaybı oluşturan olaydır diye tanımlanabilir.

Bu tanım çocukluk çağı içine alınırsa, daha çok ölüm ve sakatlıklara neden olmaktadır.

Son yüz yılda bulaşıcı hastalıklarla mücadele gelişmesine karşın, gelişen teknoloji ve hayat ortamı kazaları günlük yaşamımızda önemli bir sorun haline getirmiştir. Kazalar sonunda yaralanma ve ölüm bazı yaş gruplarında birinci sırayı almaktadır (8,13).

Ülkemizde çocukluk çağı ölüm nedenleri arasında kazalar 4. sırayı, 5 14 yaş çocuklarında ise birinci sırayı almaktadır (14,1).

Batı ülkelerinde çocukların kazalardan korunması yasal önlemlerle alınmıştır. Ülkemizde henüz böyle bir yasa bulunmamaktadır.

Kazalarla ilgili araştırma sayısı da yeterli değildir. İlk defa 1973'de yapılmıştır. Halbuki ölüm oranı yönünden birinci sırayı alan kazalar ülkemiz açısından büyük önem taşımaktadır (10,12,18,9,7).

Gelişmiş ülkelerde ölüm nedenleri klasik hastalıklar olmaktan çıkmıştır. Çünkü bunlara aşı, hijyenik şartların düzeltilmesi, yeterli ve dengeli beslenme gibi önlemler alınmıştır. Kazalar ise ön sırayı almaktadır. ABD de 1970 yılında 1-15 yaşında ki çocuklarda kazalar bütün ölüm nedenleri arasında 1. sıraya yükselmiştir. (13,14). İngiltere, Kanada gibi gelişmiş ülkelerde mortalitede kazalar önemli yeri teşkil etmektedir (17).

x: Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğretim Üyesi,
xx: Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğretim Görevlisi.

Çocukluk çağı kazaları çok çeşitlidir. Kazaları tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Kaza nedenleri fizik çevreye, ülkelere, mevsimlere, ailelerin sosyo ekonomik durumlarına göre değişiklik gösterir.

Kent çocuklarında daha çok düşme, yanma, gıda ve ilaç zehirlenmeleri, kırsal kesimde; hayvandan düşme, tarım aletleriyle yaralanma, dereye boğulma, tarım ilaçlarıyla zehirlenme görülür. Bunlara çocuğun aktivitesini, görme, alanının darlığı, uyarıyı zamanında algılayamamaları, oyun esnasında çevreyi unutmaları, tehlike durumunu kavrayamama ayrıca ebeveynlerin kazaların önlenmesi konusunda eğitimsizlikleri çocuk kazalarının artmasına neden olmaktadır (6,17,20).

Amacımız Erzurum çevresindeki çocuk kazalarına bir bakış ve daha sonra yapacağımız kırsal kesim ve kent çocuklarının kaza oranları ve çeşitleri açısından bir temel hazırlamak ve saha çalışmalarımız sırasında kaza etkenlerine göre kazalardan çocukları korumak amacıyla anneleri bilgilendirmektir.

Hemşirenin çocuk kazalarının önlenmesindeki sorumluluğu ise çocuk ve ailenin kazalar konusundaki eğitimidir. Çünkü koruyucu önlem almak daha ekonomiktir. Eğitim çevreyi, yöredeki ailelerin sosyo ekonomik durumlarını, çocukların zeka ve bilgi düzeyleri, çevredeki tehlikeler gözönünde tutularak yapılır. Eğitim kapsamına ilkokul öğretmenleri, kırsal kesimde din görevlileri, yardımcı sağlık personeli alınmalıdır. Çünkü yapılan araştırmalar özellikle ebeveynlerin kazalardan korunma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır (2,11,12,17).

Gereç ve Yöntem :

Araştırma Erzurum ili Pasinler İlçesi Yigittaş Sağlık Ocağına bağlı Porsuk, Çayenler, Korucuk köylerinden rasgele yöntemle seçilen 117 aile üzerinde yapıldı.

Çalışma gurubunu, bu köylerdeki ailelerin çocuklarından rasgele yöntemle seçilen 0-11 yaş arası 444 denek oluşturdu. Annelerle görüşülerek, kazalar hakkında bilgi almak için anket formu dolduruldu. Anket formu, geçirilen kaza cinsini, ailedeki çocuk sayısını, kaza geçiren çocuğun çocuk sıralamasındaki yerini, annelerin eğitim düzeyini, kaza durumunda ailelerin başvuracakları yerleri kapsıyordu.

Elde edilen veriler yüzdeler olarak değerlendirildi.

BULGULAR

Çalışmamızın kapsamını 0 yaş ile ilkokul dönemi grubu çocuğu olan 117 ailenin çocukları oluşturmaktaydı. Anketin uygulandığı annelerden yaralanma, düşme yanma, boğulma, zehirlenme gibi kazalarda ilgili bilgiler sorularak alın-

dı. Bilgiler kaza türlerine, ailedeki çocuk sayısı, çocukların cinsi, kaza geçiren çocukların çocuk sıralamasındaki sırası annelerin eğitim durumları düzeyinde değerlendirilmeler yapıldı.

Bulgularımızın karşılaştıkları kaza türleri sıklık sırasına göre Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo : 1 Çocukların geçirdikleri kaza çeşitlerinin dağılımı.

Kaza çeşidi	Kaza geçirenlerin sayısı	%
Düşme	95	52.77
Yanma	40	22.22
Yaralanma	40	22.22
Zehirlenme	3	1.66
Boğulma	2	1.13
Toplam	1800	100

Kaza geçiren 180 çocuktan 95 (% 52.77) düşme, 40 (% 22.22) yanma, 40 (% 22.22) Yaralanma, 3 (% 1.66) Zehirlenme, 2 (% 1.13) Boğulma şeklindeki kazaya maruz kalmışlardır. Çocukluk çağında en sık görülen kaza düşme olduğu görülmüştür. Vakaların çoğunda düşme, yanma, yaralanmadan doğan izler görülmektedir.

Kazaları ailedeki çocukların sırasına göre incelediğimizde;

Tablo: 2- Çocukları kaza geçiren ailelerde kaza geçiren çocukların sırasına göre dağılımı.

Ailedeki çocuk sırası	Kaza geçiren çocuklar	%
1-2	97	53.88
3-4	59	32.77
>4	24	13.35
Toplam	180	100

Kaza geçiren çocuklardan 97'si (%53.88) ailenin 1.2. çocuğu, 59'u (% 32.77) 3-4. sırada, 24 (13.35)'i 54 çocuktan daha sonrakileri oluşturmakta. Kaza oluşumu 1 ve 2. sıradaki çocuklarda daha fazla olduğu görüldü. Bunun 1 ve 2 çocuklu ailelerin daha fazla olduğundan kaynaklanacağı düşünülmektedir.

Çocuk Sayısının kaza oluşumundaki etkisini incelemeye çalışılmış sonuçlar Tablo: 3 te gösterilmiştir.

Tablo: 3 Çocuk sayısının kaza oluşumuna etkisi

Ailedeki çocuk sayısı	Kaza geçiren çocuk	%	Kaza geçiren çocuk	%	Toplam
1-2	29	6.53	10	2.27	39
3-4	57	12.80	63	14.29	120
4	94	21.20	191	43.00	285
Toplam	180	40.53	264	59.47	444

Tabloda görüldüğü gibi 1 ve 2 çocuklu 25 ailede toplam 39 çocuktan 29 (%29) kaza, 3-4 çocuklu 35 ailenin 120 çocuğundan 57 (% 12.80) kaza, 4 den fazla çocuk sahibi olan 57 ailenin 285 çocuğundan 94 (% 21.20) ünün geçirdikleri görülmüştür. Çocuk sayısı arttıkça kaza geçirme olasılığında artmaktadır.

Kaza oluşumu ile deneklerin cinsleri arasındaki ilişki incelendiğinde;

Tablo : 4 Kaza oluşumunda cinslere göre dağılımı:

Kaza cinsi	Kız: 95		Erkek: 85		Toplam
	Kaza geçiren Sayı	%	Kaza geçiren Sayı	%	
Düşme	56	31.1	39	21.69	95
Yanma	23	12.77	17	9.44	40
Yaralanma	15	8.33	25	13.90	40
Zehirlenme	1	0.55	2	1.11	3
Boğulma	—		2	1.11	2
Toplam	95	52.75	85	47.25	180

Kaza geçiren 180 çocuktan 95'i kız, 85'i erkek çocuktur. Bunların geçirdikleri kaza çeşitlerine göre incelendiğinde her iki cinstede düşme oranının fazla olduğu, yanmanın kızlarda daha fazla yaralanma oranının ise erkek çocuklarda daha çok olduğu görülmüştür. Bunuda kızların ev işlerine daha yatkın olması nedeniyle ateşle oynama, yemeğe yardım etme gibi işleri yapmasından kaynaklanabileceği, yaralanmanın erkekte fazla olmasının ise çeşitli araç gereçle uğraşmalarından ve daha çok vurucu kırıcı oyunları seçmesinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Kaza, sayısının ailenin tahsil düzeyine göre ele alındığında;

Çalışmamızın kırsal kesimde yapılmış olması nedeniyle annelerin eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. En fazla eğitim gören ilköğretim mezunudur. Bu nedenle eğitim düzeyinin etkisi sadece okuryazar olmayanlarla okur yazar ve ilköğretim mezunları arasında bir kıyaslama yapılmıştır. Tablodada görüldüğü gibi Eğitimin çocukların geçirdikleri kaza cinslerine etki etmediği görülmüştür.

Tablo: 5 Kaza çeşitlerin annelerin eğitim düzeyine göre dağılımı,

Kaza cinsi	Annenin Tahsil Düzeyi				Toplam
	Okur yazar olmayan		okur yazar ye ilkokul mezunu		
	Sayı	%	Sayı	%	
Düşme	47	26,14	48	26,69	95
Yanma	22	12,2	18	10	40
Yaralanma	15	8,34	25	13,88	40
Zehirlenme	2	1,1	1	0,55	3
Boğulma	—		2	1,1	2
Toplam	86	47,78	94	52,22	180

Annelere kaza olması halindenereye başvuracaklarını veya başvurdukların sorduğumuzda 66 aile kendi tedavi etmiş, 42 aile hastahaneye götürmüş, 8 aile halk hekimine 1 aile eczahaneye başvurmuş. Buda bize göstermektedirki aileler gerekli görülme halinde hastahaneye başvurmanın bilincindedir.

Tablo : 6 Kaza durumunda ailenin başvuru yeri :

Başvuru yeri	Sayı	%
Kendisi tedavi etmiş	66	56.42
Hastahane	42	35.90
Halk hekimi	8	6.83
Eczahane	1	0.85
Karakol	—	
Toplam	117	100

TARTIŞMA

Çocuklarda görülen kazalar gelişmiş ülkelerde ön sırayı almaktadır. Ülkemizde kazalar önemli bir sorun olarak görülmektedir (6,17).

Çocuklarda görülen kazalar çoğu kez ölümle sonuçlanacağı gibi, çocuğun yaşamını önemli derecede etkileyebilecek sakatlıklara neden olabilmektedir. Bu durum çocuğun ailesini etkilediği gibi bulunduğu ülkeye sosyo ekonomik bir-takım problemlerde getirmektedir.

Ülkemizde 0-4 yaş grubunda öldüren hastalıklardan kazalar 5. sırayı, 5-14 yaş gurubunda 1. sırayı almaktadır (3). Bunlar içindede 0-1 yaş grubunda düşmeler,

boğulmalar, zehirlenmeler, 1-4 yaş gurubnda yanmalar, boğulmalar zehirlenme ve trafik kazaları, 5-11 yaş grubunda ise trafik kazaları, düşmeler yaralanmalar, boğulmalar ön sıraları almaktadır.

Yaptığımız araştırmada da düşmeler % 52.77 (95) birinci, % 22.22 ile Yanma ve yaralamalar 2. sırayı, % 1.66 ile zehirlenmeler 3 ve boğulmalar 4. sırayı almaktadır. Düşmeler daha çok ağaçtan, attan, damdan, beşikten, salıncaktan düşmeler olarak belirlenmiştir. Düşen çocukların genellikle anneler tarafından tedavi edildiği ancak çok ağır vakalarda hastahaneye gidildiği saptanmıştır.

İkinci sırayı alan yanma ve yaralamaların tamamen ilgisizlik veya kırsal kesimde çalışma zorunluğu olan kadının çocuğuna daha az zaman ayırması ve çocuklara daha çok küçük yaşlarda kendilerine yardımcı olmaları için sorumluluklar verilmesinden kaynaklanmaktadır. Yaralanmaların büyük bir kısmının düşmelerle meydana geldiği ve daha çok erkek çocuklarda olduğu görülmektedir. Yanmalarda ise daha çok tandıra düşme, ateşe düşme, sıcak su ile haşlanma şeklindeki yaralanmaları oluşturmaktadır. Kentte ise sıcak su ile haşlanma daha ön plana geçmekte olduğunu araştırmalar göstermektedir (31,24).

Yaralanmaların daha çok erkek çocuklarda görülmesi yöremizde erkek çocukların daha dışa dönük olarak yetiştirilmeye çalışılmalarından bu çocukların daha tehlikeli aletleri kullanmaları ve tehlikeli oyunlara oynamalarından kaynaklanabilir (4.10).

Düşmelerin önemli bir durumu ölüme ve sakatlıklara neden olmasıdır. Bu tür kazaların sosyo ekonomik düzeyleri düşük ailelerin çocuklarında daha çok olduğunu yapılan araştırmalar göstermektedir (8,14).

Yanık, gerek dış görüntüde gerekse buna bağlı olarak psikolojik yönden kişide etkiler yapan yaralanma şeklidir. Baran'ın belirtilerine göre ülkemizde 2000 den fazla kişi yanıkla kaybedilmekte, 40.000 den fazla kişide yanık nedeniyle çeşitli sakatlıklara maruz kalmaktadır. Yanık olaylarının 0-10 yaş grubunda görülmektedir. Buda tüm yanık olaylarını % 72'sini oluşturmakta buda bize çocuk çağı ölüm vesakatlıklarının sebebinde yanıkların nedenli önemli olduğunu göstermektedir. (4,6,12,18,29).

Kazalar sıralamasında zehirlenmeler üçüncüsırayı almaktadır. Fakat bu yörelere, sosyo kültürel duruma göre değişiklik göstermektedir. Zehirlenmelerde cins faktörü önemli değildir. Gelişmiş ülkelerde bu konuyla ilgili çeşitli yasal tedbirler alınmıştır.

Zehirlenmelerde ailenin dikkatsizliği önemli etkenlerden biridir. Bunun yanında çocukların meraklı oluşları vakaların artmasına neden olmaktadır. (12, 16,19).

Çalışmamızda ise % 1.66 (17) gibi çok az nisbette zehirlenme vakasına rastlanmıştır. Aynı şekilde % 1.13 (2) nibetinde boğulma vakasına rastlanmıştır.

Bunların az olmalarının nedeni olarak annelerin yasal bir durum söz konusu olan endişesiyle söylemedikleri düşünülmektedir. Çünkü Ülkümezide yapılan çalışmalarda zehirlenmelerin kaza sıralamasında ön sıralarda yer aldığını göstermektedir (2,7,14).

Kaza geçiren çocukların yaş sıralamasına göre incelediğimizde % 53.88 (97), 1-2 sıradaki % 32,77 (59) 3-4 sıradaki çocuklar sırayı almaktadır. Çocuk sayısının kaza sayısını etkilemediği görülmektedir.

Cinslere göre incelediğimizde ise yaralanmanın erkeklerde daha fazla olduğu saptanmıştır.

Annelerin eğitim düzeyinin ise kaza oluşumunda etkili olmadığı görülmüştür. Zaten çalışmamız kırsal kesimde yapıldığı için eğitim seviyesi ilkokul üzerine çıkmaktadır. Bunlarda bize kaza oluşumunda annenin ilgisizliği ve çevre koşullarının etken olduğunu göstermektedir.

Annelerin kaza durumunda nereye başvurdukları araştırıldığında 66 (% 56.42)'sinin kendisinin tedavi ettiği, 42 (% 35,90) hastaneye, 8 (% 6.83) halk hekimine başvurdukları görülmüştür. Buda bize annelerin kazaların önemini kavrayamadıklarını ve bu konuda eğitim verilmeleri gerekliliğini düşündürmektedir. Eğitim annelere, çocuğa bakan ebeveynlere ve ilkokul çağı çocukların eğitilmesi için öğretmenlere ve hatta köyün din görevlilerine, muhtarına yapılabilir. Bu da tüm ebeveynlerin eğitime bilmesini bize ulaştırmaktadır.

SODUÇ VE ÖNERİLER

Rasgele yöntemiyle seçilen 0-11 yaş gurubundaki 444 çocuğun düşme, yanma, yaralanma, zehirlenme, boğulma türünde 180 çocuğun kaza geçirdiği saptanmıştır. Kazaların % 52,77'si düşme, % 22,22 yanma ve yaralanma, % 1.66 zehirlenme, % 1.13 boğulmalar oluşturmuştur.

Sonuçlar çocuklarda kazalarla karşılaşma sıklığı, çocuğunu korumak için ailelerin eğitilmesi gerektiğini göstermiştir.

Kaza yerindeki ölümlerin % 10 kadarı ilk 5 dakikada % 54 ise ilk yarım saatte olmaktadır. Bu da bize göstermektedirki bu süre içinde acil ilk yardım yapılırsa ölümden kurtarılabilir, Fakat kısa süre içinde sağlık ekibinin yetişmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. (3.8.9.11)

Çocuk kazalarını önleyebilmek için özellikle annelerin eğitilmesi gerekir. Ziyaretçi hemşireler, ebeler tarafından ev ziyaretlerinde gerekli eğitim yapılmalıdır. Okullarda da öğretmenler tarafından konu uygun şekilde öğrencilere işlenmelidir.

Değişen kaza tiplerine karşı çocukları koruyucu yasal önlemler alınmalıdır.

Kazalarla ilgili yeterli bilgi edinilebilmesi için kırsal kesim ve şehri kapsayan mukayeseli araştırmalar yapılmalı ve Acil yardım merkezlerinde kayıtların yeterli olarak tutulması gerektiği kanısındayız.

0-11 yaş gurubundaki kaza sıklığı ve türlerini araştırmak amacıyla Erzurum çevresinden seçilen 444 çocukta düşme, yanma, yaralanma, zehirlenme, boğulma cinsinden 180 kaza olayı saptanmıştır. Kazaların çoğunluğunu düşmeler oluşturmaktadır. Tüm kaza olayı sonucunda hastahaneye başvurma oranı % 26.66'dır.

SUMMARY

TRAUMATIC TYPES AND THEIR FREQUENCIES IN CHILDREN IN THE VICINITY OF ERZURUM

The study was planned to investigate the causes and incidence of accident between the ages of 0-11 year-old children in Erzurum. 444 children of suitable ages were randomly selected and data was collected by interviewing the mothers. Falling, burning, drawing, poisoning, injuring rate and frequency of the cases were investigated.

The results showed that majority of the accidents were "Falling". The number of accidents were found in 180 cases but only 35 percent of accidents havetreated in hospital..

LİTERATÜR

- 1- Akbulut L.: Ülkemizde kazalar konusunda Epidemiyolojik Bir Yaklaşım, İstanbul Üni. Tıp Fak. Mecmuası, 1982
- 2- Bilge, Y. Özkan, A.: Son sekiz yılda Ankara Hastahanesi Çocuk Kliniğine Gelen Vakaların Değerlendirilmesi. Sağlık Dergisi, 1984.
- 3- Bilir, N.: Türkiye'de Standartlaştırılmış ölüm oranları, 1931-1976. Hacettepe Üni. Toplum Hek. Enstitüsü 1982.
- 4- Bilir, Ş. Başaran M.: Okul Öncesi Çocuklarında Yanma Kazaları, Hacettepe Tıp Fak. Cerrahi Bülteni: 1975.
- 5- Bilir Şule: Ana Çocuk Sağlığı, Hacettepe Üni. Yayınları A14, 1978.
- 6- Duman A. Öngören, A.U. Sur, A.: Yanıklar Konusunda Klinik Araştırma. Diyarbakır Ün. Tıp Fak. Dergisi, 1975.
- 7- Dökmeci, İ.: Tarım İlaçları ve Diğer Toksik artıkların Toplum Sağlığı yönünden Yarattıkları sorunlar. Dirim, Sayı 3-4, Mart-Nisan, 1983.

- 8- EGE, R.: Kazalar, önlenmesi, Haberleşme, Acil Yardım, Teşkilatlanma. Gazi Üniversitesi Kazaları Araştırma ve Önleme Enstitüsü yayını. No: 1 Emel Matbaacılık Sanayi Ankara, 1983.
- 9- Erenoğlu, M.: Kazalar ve Alınacak Önlemler, Dirim, Sayı : 3-4 Mart-Nisan, 1980
- 10- Gümü, H.: Çocukluk Çağı Kazaları. Uzmanlık Tezi Hacettepe Üni. 1979, ANKARA
- 11- Helen C. Latham, R.N., M., M.S. Robert V. Heckel, B.S., M.S. Ph.D Larry J. Hebert, B.S., M.D., F.A.A.P Elizabeth ennnett, R.N., Ed. D.: Pediatric Nursing, The C.V. Mosby Company Saint Louis, 1977.
- 12- Müftü, Y. Çocukluk çağı Kazaları, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 1975.
- 13- Nelson, W.E., Navyhan, V.C., and Mc Kay, R.O.: Tex-book of Pediatric Tenth Edition W.B. Soundens Comp. Philadelphia, 1975.
- 14- Neyzi Olcay, Koç, L.: Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Fatih Gençlik Vakfı Matbaası, İstanbul, 1983.
- 15- Ölüm İstatistikleri 1975 (il ve ilçe merkezinde) Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1978.
- 16- Pekcan H.: Balgat ve Çukurambar Bölgesinde kazalar ve Sakatlıklar. Toplum Hekimliği Sempozyumu, Çeşme (Tebliğ), 1981
- 17- Pless, B.I. and Stulginskan, J. Accidents and Violence as a Cause of Morbidity ann Mortality in Childhood. Ada. Pediatri., 1983.
- 18- Rengin, E.: Kırsal Bölgede Kaza Sorunu. Uzmanlık Tezi Hacettepe Üni. 1973, ANKARA
- 19- Tenzer, F.: 1978-1982 Yılları Sivas ili ve Çevresi Çocukluk Çağı Zehirlerme olaylarının Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Ün. Tıp Fak. Dergisi, 1982.
- 20- Uzel, S., Buran, N.: Gülhane Tıp Akademisi Yanık Sempozyumu. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Basımevi, Ankara, 1970.